

MONICA HESSEOVÁ

DIEVČA
V MODROM
PLÁŠTI

FRAGMENT

Dievča v modrom plášti

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.albatrosmedia.sk

Monica Hesseová
Dievča v modrom plášti
Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS **MEDIA**

DIEVČA
V MODROM
PLÁŠTI

Monica Hesseová

 FRAGMENT

*Pro moju sestru Paige
a jej sestru Piper*

Dlho pred Basovou smrťou sme predstierali, že sa hádame, kto môže za to, že sa do mňa zamiloval. *Je to tvoja vina*, vyhlásil. *Pretože si taká rozkošná*. Povedala som mu, že sa mýli. *Že hádzať to na mňa je obyčajná pohodlnosť*. Vlastne je to priam nezodpovedné.

Na ten rozhovor si presne spomínam. Bolo to v obývacej izbe jeho rodičov, počúvali sme ich nové rádio a pritom som ho skúšala z geometrie kvôli písomke, o ktorej si ani jeden z nás nemyslel, že by bola dôležitá. Americká speváčka Judy Garlandová práve spievala *You Made Me Love You*. Tak sa celá tá konverzácia začala. Bas povedal, že som ho donútila, aby sa do mňa zamiloval. Doberala som si ho, pretože som nechcela, aby vedel, ako sa mi rozbúchalo srdce, keď povedal *zamiloval a do teba* v tej istej vete. Tvrdil, že je to moja vina a že ma chce pobožkať. A ja som povedala, že ak mu to dovoľím, bude to len a len jeho vina. Potom do izby vošiel jeho starší brat a oznámil nám, že za to môžeme obaja a že sa mu z nás dvíha žalúdok.

Až neskôr, cestou domov – vtedy som si ešte nemusela robiť starosti s tým, či ma nezastavia vojaci, alebo či nezmeškám začiatok zákažu vychádzania, prípadne či ma nezatknú – mi došlo, že som mu to vyznanie neopätovala. Prvý raz povedal, že ma miluje, a ja som na to nereagovala.

Mala som. Keby som vtedy bola vedela, čo sa stane o niekoľko dní neskôr a čo zistím o láske a o vojne, dala by som si záležať na tom, aby som mu to povedala.

Je to len a len moja vina.

JANUÁR 1943

Jeden

Utorok

„**H**allo, zlatko. Čo to tam máš? Niečo pre mňa?“
Zastanem, lebo ten vojak je mladý a pekný a v hlase sa mu ozýva smiech. A tiež preto, lebo by som sa stavila, že keby ma popoludní vzal do kina, určite by ma rozosmial.

To je lož.

Zastanem, pretože by sa z neho mohol vyklúť dobrý kontakt, pretože by mohol dokázať zohnať veci, ktoré sme si sami zohnať nemohli, pretože zásuvky v jeho bielizníku sú zrejme až po vrch napchaté čokoládovými tyčinkami a ponožkami, ktoré nemajú na palcoch diery.

Ani to nie je celkom pravda.

Občas však celú pravdu ignorujem, pretože je jednoduchšie predstierať, že sa rozhodujem racionálne. Je jednoduchšie predstierať, že mám na výber.

Zastanem, lebo ten vojak má zelenú uniformu. To je jediný dôvod. Zelená uniforma znamená, že nemám vôbec nijakú voľbu.

„To je na také pekné dievča dosť veľa balíčkov.“

Jeho holandčina má trochu prízvuk, ale som prekvapená, ako dobre rozpráva. Niektorí členovia Zelenej polície vôbec nehovoria po našom a sú rozladení, keď my nevieme plynule po nemecky, akoby sme sa mali celý život pripravovať na deň, keď vtrhnú do našej krajiny.

Zastanem, ale nezosadnem z bicykla. „Podľa mňa je to presne ten správny počet balíčkov.“

„Čo v nich máš?“ Nakloní sa mi cez riadiidlá a jednou rukou zavadí o košík pripevnený vpredu.

„Nechceli by ste sa pozrieť? Rozbaliť všetky moje balíčky?“ Zachichocem sa a sklopím mihalnice, aby na mne nevidel, ako často túto repliku používam. Stojím tak, aby sa mi šaty vyhrnuli nad koleno a vojak si to všimol. Sú námornícke modré, už trochu tesnejšie, než by mali byť, s rozstrapkaným lemom a niekoľko rokov staré, kúpené ešte pred vojnou. Trochu sa zavrtím a lem vyskočí ešte vyššie, už je v polovici môjho husou kožou pokrytého stehna.

Celé toto stretnutie by bolo oveľa problematickejšie, keby bol starší, keby mal vrásky, zažltnuté zuby alebo ovisnuté brucho. Bolo by to horšie, ale flirtovala by som tak či tak. Už som to urobila tucet ráz predtým.

Nakloní sa bližšie. Za chrbtom má Herengracht, je zakalený a páchne rybinou. Pokojne by som ho mohla do toho kanála strčiť, a kým by sa vyštveral von, bola by som na svojom mizernom bicykli z druhej ruky už na polceste domov. Je to hra, na ktorej sa zabávam zakaždým, keď ma zastaví Zelená polícia. *Ako by som tá mohla potrestať a ako ďaleko by som sa dostala, kým by ma chytili?*

„Toto sú knihy, ktoré veziem domov matke.“ Ukážem na prvý balíček zabalený v papieri. „A toto sú zemiaky na večeru. A toto je sveter, ktorý som si práve vyzdvihla u krajčírky.“

„*Hoe heet je?*“ spýta sa. Chce vedieť, ako sa volám, a pýta sa to celkom neformálne. Tyká mi ako sebavedomý chalan, ktorý sa baví s dievčaťom s predhryzom niekde na večierku. To je dobrá správa, lebo fakt, že má záujem o mňa, ma teší oveľa väčšmi, než keby ho zaujímali tie balíčky v mojom košíku.

„Hanneke Bakkerová.“ Klamala by som, ale teraz, keď už všetci povinne nosíme pri sebe identifikačné doklady, to nemá zmysel. „Ako sa voláte vy, vojak?“

Len čo ho oslovím *vojak*, vypne hrud'. Tí mladí sú ešte vždy zamilovaní do svojich uniforiem. Keď sa pohne, všimnem si, že sa mu na krku niečo zlatisto zaleskne. „A čo máte v tom medailóne?“ spýtam sa.

Úsmev mu trochu pohasne a ruka mu vyletí k prívesku, ktorý sa mu teraz pohojdáva tesne pod golierom. Ten medailón je zo zlata, v tvare srdca, zrejme s fotografiou mladej Nemky s líčkami ako dve jabĺčka, ktorá mu slúbila, že mu doma v Berlíne zachová vernosť. Pýtať sa na ňu bolo trochu riskantné, ale zatiaľ mi to vychádza... pokiaľ sa práve nemýlim.

„Je tam fotografia vašej matky? Musí vás *naozaj veľmi* milovať, keď vám dala taký pekný prívesok.“

Po tvári sa mu rozleje ružový rumenec a schová si retiazku naspäť pod naškrobený golier.

„Tak vašej sestry?“ nalieham. „Vášho psíka?“ Nie je ľahké udržať rozhovor na tom správnom stupni naivity. Moje slová musia mať v sebe

dost' nevinnosti na to, aby nemal dôvod sa na mňa nahnevať, ale aj dost' ostrosti na to, aby sa ma radšej zbavil, než ma tu ďalej držal a vypočúval kvôli tomu, čo veziem. „Ešte som vás tu nevidela,“ zmením tému. „Hliadkujete na tejto ulici každý deň?“

„Na naivné dievčatká, ako si ty, nemám čas. Chod' radšej domov, Hanneke.“

Šliapem ďalej, riadidlá sa mi nepatrne trasú. O tých balíčkoch som mu z väčšej časti povedala pravdu. V prvých troch sú naozaj knihy, sveter a zopár zemiakov. Ale pod zemiakmi ležia párky za štyri kupóny, ktoré som kúpila na potravinové lístky nejakého mŕtveho muža, a pod tými zase cigarety a alkohol za peniaze, ktoré mi môj šéf pán Kreuk dnes ráno dal presne na tento účel. Nič z toho mi nepatrí.

Väčšina ľudí by povedala, že obchodujem na čiernom trhu, v pokútnej ilegálnej zmenárni tovaru. Ja sa vidím skôr ako zháňačka. Zháňam zemiaky, extra mäso a masť. Spočiatku som dokázala zohnať aj cukor a čokoládu, ale to sú potraviny, ktoré sú v poslednom čase čoraz nedostupnejšie a podarí sa mi ich nájsť len občas. Zoženiem čaj. Zoženiem slaninu. Vďaka mne zostávajú amsterdamskí boháči pekne pri tele. Zháňam veci, bez ktorých by sme sa teraz museli zaobísť, keby sme nevedeli, kde ich hľadať.

Čo sa týka mojej poslednej otázky tomu vojakovi – či je táto ulica jeho nové stanovište –, želala som si, aby mi na ňu odpovedal. Pretože ak tam na rohu bude odteraz každý deň, mala by som buď uvažovať nad tým, že sa s ním spriatelím, alebo zmeniť trasu.

Prvú zastávku dnešného dopoludnia mám naplánovanú u slečny Akkermanovej, ktorá býva so starými rodičmi v jednej z tých staro-

bylých budov blízko múzeí. Pre slečnu Akkermanovú sú krémy a rúž. Minulý týždeň to bol parfum. Je to jedna z mála žien v mojom okolí, ktoré sa o takéto veci ešte vždy poctivo starajú. Raz mi povedala, že dúfa, že ju jej priateľ požiada o ruku do budúcich narodenín. Ale veď ľudia mívajú peniaze aj z bizarnejších dôvodov.

Dvere otvorí s mokkými vlasmi natočenými na vlásenkách. Zrejme má dnes večer schôdzku s Theom.

„Hanneke! Poď ďalej, zájdem si po peňaženku.“ Vždy si nájde zámienku, aby ma pozvala dovnútra. Myslím, že sa tu cez deň nudí – sama so starými rodičmi, ktorí hovoria príliš nahlas a cítiť z nich kapustu.

Priestory domu sú nevetrané a tmavé. Za dverami do kuchyne sedí pri raňajkách jej dedko. „Kto je to?“ zavolá.

„Prišla zásielka, starký,“ kričí slečna Akkermanová cez plece.

„Kto?“

„Je to pre *mňa*.“ Obráti sa naspäť ku mne a stíši hlas. „Hanneke, musíš mi pomôcť. Theo sem dnes príde, aby sa starých rodičov spýtal, či sa môžem presťahovať k nemu do bytu. Potrebujem vymyslieť, čo si mám obliecť. Zostaň tu, ukážem ti svoje možnosti.“

Nedokážem si predstaviť šaty, ktoré by jej starých rodičov vedeli presvedčiť, že môže bývať s priateľom pred svadbou, hoci viem, že by to nebolo prvý raz, čo sa táto vojna podpísala na tom, že sa mladý pár vzoprel tradícii.

Keď sa slečna Akkermanová vráti do foyeru, predstieram, že porovnávam tých dvoje šiat, ktoré priniesla, ale v skutočnosti iba sledujem hodiny na stene. Nemám čas byť spoločenská. Len čo jej poviem, aby

si obliekla tie sivé, naznačím jej, aby si prevzala balíčky, ktoré držím od svojho príchodu v ruke. „Tieto sú vaše. Chcete sa ubezpečiť, že je všetko v poriadku?“

„Určite im nič nie je. Zostaneš na kávu?“

Nestrácam čas otázkou, či je pravá. Pravú kávu by mala, len keby som jej ju priniesla ja, a ja som nič také nedoniesla, takže keď hovorí, že má kávu, myslí tým, že má namleté gaštany alebo nejaké vetvičky. Náhradku kávy.

Druhý dôvod, prečo nezostanem, je rovnaký ako ten, prečo neprijmem jej ustavične opakovanú ponuku, aby som ju volala Irene. Jednoducho nechcem, aby si náš vzťah mýlila s priateľstvom. A tiež nechcem, aby si myslela, že ak jedného dňa nebude môcť zaplatiť, nič sa nestane.

„Nemôžem. Musím sa pred obedom zastaviť ešte na jednom mieste.“

„Naozaj? Mohla by si sa naobedovať u nás, práve idem variť. A potom by sme pre mňa vymysleli nejaký účes na dnešný večer.“

So svojimi zákazníkmi mám naozaj čudné vzťahy. Oni si myslia, že sme kamaráti. Berú to tak, že nás spája tajomstvo, lebo spolu podnikáme niečo nezákonné. „Vždy obedujem doma s rodičmi,“ odvetím.

„Samozrejme, Hanneke.“ Je v rozpakoch, že na mňa tak naliehala. „Uvidíme sa neskôr.“

Prechádzam na bicykli našimi úzkymi spleťtými uličkami a vonku je pod mrakom a šero, amsterdamská zima. Amsterdam bol postavený na kanáloch. Holandsko je nízko položená krajina, leží ešte nižšie, než

je hladina oceánu, a roľníci, ktorí to tu pred stáročiami vysušili, vytvorili zložitý systém vodných ciest, len aby zabránili tomu, že by sa miestni utopili v Severnom mori. Jeden môj starý učiteľ dejpisu k tomuto kúsku našej minulosti vždy pripojil svoje obľúbené príslovie: *Svet stvoril Bob, ale Holandsko stvorili Holanďania*. Vravieval to ako niečo, na čo by sme mali byť pyšní, ale pre mňa v tom bolo aj varovanie: *Nespoliehajte sa na to, že vás niečo zachráni. Všetci sme v tom sami*.

Na začiatku okupácie pred dva a pol rokmi nemecké lietadlá sedemdesiatpäť kilometrov južne od nás bombardovali Rotterdam. Zabili pritom deväťsto civilistov a zničili veľkú časť mestskej architektúry. O dva dni neskôr dorazila nemecká pechota do Amsterdamu. Teraz síce musíme znášať jej prítomnosť, ale aspoň nám zostali naše budovy. Nie je to nijako zvlášť výhodný obchod. V poslednom čase je všetko len samý nevýhodný obchod, pokiaľ nie ste ako ja a neviete z celej veci vyťažiť čo najväčší alebo aspoň nejaký zisk.

Moja ďalšia zákazníčka pani Janssenová býva len kúsok cesty odiaľto v rozľahlom modrom dome, kde spočiatku žila s manželom a tromi synmi. Neskôr sa jeden syn presťahoval do Londýna, jeden do Ameriky a jeden, benjamín rodiny, do holandskej prvej línie, kde padlo dvetisíc našich vojakov, keď sa neúspešne snažili ubrániť naše hranice, keďže celá krajina márne bojovala len pár dní. Teraz sa už o Janovi toľko nerozprávame.

Ja však rozmýšľam nad tým, či bol počas invázie niekde blízko Basa.

V poslednom čase podobne premýšľam nad všetkým, lebo sa snažím pozliepať čriepky posledných minút chlapca, ktorého som milovala. Bol s Basom alebo Bas zomrel sám?

Manžel pani Janssenovej zmizol minulý mesiac tesne predtým, ako sa stala mojou zákazníčkou. Nikdy som sa jej naňho nepýtala. Mohol ilegálne spolupracovať s odbojom alebo sa jednoducho ocitol v nesprávnom čase na nesprávnom mieste, alebo možno ani nie je mŕtvy a v Anglicku popíja čaj so svojím najstarším synom. Rozhodne ma do toho nič nie je. Pani Janssenovej som zatiaľ doručila len zopár vecí. Trochu som poznala jej syna Jana. Jeho narodenie všetkých prekvapilo – dve desaťročia po bratoch, keď už obaja Janssenovci boli šediví a zostarnutí. Jan bol dobrý chlapec.

Tu a teraz sa rozhodnem, že Jan pokojne mohol byť niekde pri Basovi, keď nás napadli Nemci. Tu a teraz verím tomu, že Bas nezomrel sám. To je optimistickejšia myšlienka, než zvyčajne sama seba povolujem.

Pani Janssenová na mňa čaká vo dverách, čo ma trochu dopaľuje, pretože keby ste boli nemecký vojak s príkazom odhaľovať podozrivé veci, čo by ste si pomysleli o starej žene vyzerajúcej cudzie dievča na bicykli?

„Dobré predpoludnie, pani Janssenová. Nemuseli ste na mňa čakať vonku. Ako sa vám darí?“

„Mám sa dobre!“ zakričí, akoby čítala repliky v divadelnej hre, a nervózne si potiahne biele lokne, ktoré sa jej uvoľnili z drdola. Vlasy má vždy vyčesané do drdola a okuliare jej večne padajú z nosa. A jej oblečenie mi vždy pripomína záves alebo pohovku. „Nepôjdeš ďalej?“

„Nezohnala som toľko párkov, koľko ste chceli, ale zopár kúskov mám,“ poviem, len čo odstavím bicykel a dvere sa za nami zatvoria. Pohybuje sa pomaly. Pri chôdzi používa palicu a už len zriedkake-

dy vychádza z domu. Povedala mi, že palicu má odvtedy, čo zomrel Jan. Nevie, či nie je v poriadku po fyzickej stránke, alebo ju zlomil a ochromil žiaľ.

Jej obývacia izba vyzerá vnútri oveľa priestrannejšia než inokedy a chvíľu mi trvá, kým prídem na to prečo. Medzi kredencom s porcelánom a kreslom vždy stál opklapbed – malá posteľ, ktorá vyzerá ako skrinka, ale keď máte návštevu, môžete ju rozložiť. Predpokladala som, že ju vyrobil pán Janssen, rovnako ako všetko v dome. S mamou sme chodievali okolo ich obchodu s nábytkom, aby sme sa pokochali tovarom vo výkladoch, ale nič z toho sme si nikdy nemohli dovoliť. Nenapadá mi, kam sa opklapbed mohol podieť. Keby ho pani Janssenová predala tesne po zmiznutí svojho manžela, musela už vtedy mať problémy, ako vyjsť s peniazmi, z čoho si nemusím robiť ťažkú hlavu, kým to neznamená, že nemôže zaplatiť mne.

„Kávu, Hanneke?“ Pani Janssenová predo mnou odchádza do kuchyne, a tak idem za ňou. Mám v úmysle jej ponuku odmietnuť, ale už nachystala dve šálky zo svojho sviatočného modro-bieleho delftského porcelánu. Stôl je z masívneho javorového dreva.

„Mám tu tie párky, ak chcete...“

„Neskôr,“ preruší ma. „Neskôr. Najprv si dáme kávu so sirupovými vaflami a porozprávame sa.“

Vedľa nej stojí zaprášená plechovka voňajúca zeminou. Pravá zrnková káva. Premýšľam, ako dlho ju asi šetrila. Aj tie vafle. Ľudia neplytvajú svojimi pekárenskými prídelmi na nóbl pečivo. Šetria si ich na chlieb. Na druhej strane, nepoužívajú ich ani na kŕmenie dievčat, ktoré im doručujú tovar z čierneho trhu, a napriek tomu mi tu pani

Janssenová nalieva kávu do porcelánovej šálky a navrch ukladá vafľu, aby zmäkla v pare a po bokoch stiekol cukornatý sirup.

„Sadni si, Hanneke.“

„Nie som hladná,“ poviem, hoci práve v tej chvíli ma žalúdok zradí zaškvákaním.

Som hladná, ale na tých sirupových vafľiach a na tom, ako veľmi pani Janssenová chce, aby som si u nej sadla, a vôbec na celej tejto situácii ma niečo znepokojuje. Zavolala azda Zelenú políciu a sľúbila, že im dodá niekoho z čierneho trhu? Ženská, ktorá je dosť zúfalá na to, aby predala manželov opklapbed, by niečo také mohla urobiť.

„Len na minútku.“

„Prepáčte mi, ale mám dnes na práci milión ďalších vecí.“

Zahľadí sa na svoj nádherne prestretý stôl. „Môj najmladší. Jan. Tieto mal najradšej. Mávala som ich preňho nachystané, keď sa vrátil zo školy. Boli ste kamaráti?“ S nádejou sa na mňa usmeje.

Vzdychnem si. Nie je nebezpečná. Len osamelá. Cnie sa jej za synom a chce jednu z jeho bývalých spolužiačok nakŕmiť jeho obľúbenou desiadou. Idem proti všetkým svojim zásadám, aj to zúfalé doprosovanie v jej hlase je mi nepríjemné. Ale vonku je zima a tá káva je pravá a navzdory tomu, čo som práve pani Janssenovej povedala o miliónoch svojich úloh, v skutočnosti mám ešte hodinu, kým ma rodičia budú čakať na obed. Položím teda balíček s párkami na stôl, uhladím si vlasy a snažím sa spomenúť si, ako byť zdvorilým hosťom na spoločenskej návšteve. Keďysi som vedela, ako sa to robí. Basova matka mi nalievala horúcu čokoládu u nich v kuchyni, keď sme sa s Basom učili, a potom si vymýšľala zámienky, prečo sa tam vracieť, aby sa presvedčila, či sa nebozkávame.

„Sirupové vafle som nejedla poriadne dlho,“ poviem nakoniec v snahe prevetrať svoje zhrdzavené konverzačné schopnosti. „Najradšej mám prekladané.“

„S mandľovou plnkou?“

„M-hm.“

Káva pani Janssenovej je vriaca a silná, čičikajúca a upokojujúca. Spáli mi podnebie, no pijem ďalej a ani mi nedochádza, koľko som už mala, kým nie je šálka naspäť na svojom tanieriku a dopoly prázdna. Pani Janssenová ju okamžite doleje až po okraj.

„Tá káva je vynikajúca,“ poviem.

„Potrebujem tvoju pomoc.“

Aha.

Tým sa zmysel kávy vysvetľuje. Dala mi darček. Teraz chce proti-službu. Škoda, že jej nedošlo, že si ma nepotrebuje dopredu rozmaznať. Pracujem za peniaze, nie z láskavosti.

„Potrebujem, aby si mi pomohla niečo nájsť,“ oznámi mi.

„Čo potrebujete? Viac mäsa? Petrolej?“

„Potrebujem, aby si mi pomohla nájsť jedného človeka.“

Šálka sa mi zastaví na polceste k ústam a na sekundu si nedokážem spomenúť, či som ju práve dvíhala, alebo odkladala.

„Potrebujem, aby si mi pomohla nájsť jedného človeka,“ zopakuje, pretože som zatiaľ nijako nezareagovala.

„Nechápem.“

„Niekoho, kto je pre mňa dôležitý.“ Zahľadí sa niekam ponad moje plece a ja sledujem jej pohľad na miesto, kde sa očami vpila do portrétu rodiny, visiaceho vedľa dverí do komory.

„Pani Janssenová...“ snažím sa vymyslieť správnu a zdvorilú odpoveď. *Váš manžel zomrel*, to by som jej mala povedať. *Váš syn zomrel*. *Vaši ďalší synovia sa nevrátia*. Duchov nedokážem nájsť. Na výmenu mŕtveho dieťaťa nijaké kupóny nemám. „Pani Janssenová, ja ľudí nehľadám. Zháňam veci. Jedlo. Šaty.“

„Potrebujem, aby si našla...“

„Človeka. To ste už vraveli. Ale ak chcete nájsť nejakú osobu, mali by ste zavolať políciu. To je ten typ hľadačov, ktorých potrebujete.“

„Teba.“ Nakloní sa cez stôl. „Nie políciu. Potrebujem teba. Nevie, koho iného by som požiadala.“

V diaľke sa ozve odbíjanie hodín na Westerkerku. Je pol dvanásťtej. Teraz by som mala odísť. „Musím ísť.“ Odsuniem stoličku od stola. „Moja matka bude mať hotový obed. Chcete za tie párky zaplatiť hneď alebo vám ich má pán Kreuk pripísať na účet?“

Aj ona vstane, ale namiesto toho, aby ma odprevadila k dverám, chytí ma za ruku. „Len sa pozri, Hanneke. Prosím. Pozri sa, kým odídeš.“

Pretože ani ja nie som taká chladná, aby som sa vytrhla zo zovretia starej panej, idem s ňou ku komore a poslušne zastanem, aby som sa pozrela na obrázky jej synov na stene. Stoja v rade všetci traja vedľa seba, všetci s rovnakými veľkými ušami a vyčnievajúcimi ohryzkami. Lenže pani Janssenová sa nezastaví pred ich fotografiou. Namiesto toho otvorí dvere do komory. „Tadiaľto.“ Pokynie mi, aby som ju nasledovala.

Verdorie. Dofrasa, je väčší šialenec, než som si myslela. Ideme sa spolu posadiť do tmy medzi nakladané uhorky a nadväzovať spojenie

s jej mŕtvym synom? Zrejme tu má odložené jeho oblečenie zabalené v naftalínových guľôčkach.

Vnútri to vyzerá ako v ktorejkoľvek inej komore: nízka miestnosť so stenou plnou korenín, konzerv a zaváracích pohárov s jedlom, nie taká plná, ako bola pred vojnou.

„Prepáčte, pani Janssenová, ale ja neviem...“

„Počkaj.“ Siahne na okraj police s koreninami a vysunie malú západku, ktorú som predtým nevidela.

„Čo to robíte?“

„Len chvíľku.“ Robí niečo s tou západkou. Odrazu sa celý regál vyklopí a odhalí tmavý priestor za komorou, dlhý a úzky, dosť veľký na to, aby sa tam dalo vojsť, ale príliš tmavý na to, aby tam bolo poriadne vidieť.

„Čo je to?“ zašepkám.

„Postavil to pre mňa Hendrik,“ povie. „Keď boli deti malé. Tá kurtica v pôvodnom stave bola viac-menej nanič – bola zbytočne hlboká a so zvažujúcim sa stropom –, tak som ho požiadala, aby tú časť uzavrel ako komoru a zvyšok bude len sklad.“

Moje oči si privykajú na prítmie. Stojíme v priestore pod schodmi. Strop sa zvažuje, až je celkom vzadu len pár stôp nad zemou. V prednej časti je v úrovni očí police, na ktorej stojí dopoly zhorená sviečka, kefa na vlasy a filmový časopis, ktorého názov poznám. Väčšinu tej miniatúrnej miestnosti zaberá chýbajúci opklapbed pani Janssenovej, rozložený, akoby čakal na hostá. Na ňom leží prešívaná deka so vzorom hviezd a vankúš. Nie sú tu okná. Keď sa tajné dvere zatvoria, presvitá popod ne len uzučký pásik svetla.

„Chápeš?“ Znovu ma chytí za ruku. „Preto nemôžem zavolať políciu. Polícia nemôže hľadať niekoho, kto nemá existovať.“

„Tá stratená osoba...“

„To stratené dievča je židovka,“ povie pani Janssenová. „Potrebujem, aby si ju našla skôr, než to urobia nacisti.“

Dva

Postávame v tom tmavom priestore so zatuchnutým vzduchom, ktorý nepatrne páchne po starých zemiakoch, a pani Janssenová čaká, kým niečo poviem.

„Hanneke?“

„Vy ste tu niekoho ukrývali?“ sotva zo seba dostanem. Ona už medzitým posúva tajný regál späť na miesto, zatvára dvere do komory a vedie ma k stolu. Nevie, či som viac v šoku, alebo vydesená. Počula som, že niektorí zmiznutí židia občas končia natlačení v pivniciach iných ľudí, a nie v pracovných táboroch. Ale je veľmi nebezpečné povedať to nahlas.

Pani Janssenová prikývne. „Áno.“

„Tu? Vy ste niekoho ukrývali tu? Ako dlho?“

„Kde mám začať?“ Zdvihne servítku a začne si ju omotávať okolo prstov.

Nechcem, aby s tým vôbec začínala. Pred desiatimi minútami som

sa bála, že ma možno chce dať zatknúť. Ukrývanie ľudí sa trestá väzením, vlhkou chladnou celou v Scheveningene, kde vraj miznú ľudia na celé mesiace bez akéhokoľvek súdneho procesu. Trestom za to, že sa sami nelegálne skrývate – ako onderduiker –, je okamžitá deportácia.

„To je jedno,“ rýchlo poviem. „To je jedno. Nemusím to vedieť. Už pôjdem.“

„Prečo si ešte nesadneš?“ poprosí. „Čakala som na teba celé predpoludnie.“ Zdvihne kanvičku s kávou. „Ešte? Môžeš si dať, koľko chceš. Len si sadni. Ak mi nepomôžeš ty, budem si musieť zohnať niekoho iného.“

Rozpoltená postávam uprostred kuchyne. Nechcem ten jej kávový úplatok. Ale som ako prikovaná na mieste. Nemala by som odísť a nedozvedieť sa o tomto príbehu viac. Ak sa pani Janssenová pokúsi nájsť niekoho iného, mohla by sa vystaviť nebezpečenstvu. A mňa rovnako.

„Povedzte mi, čo sa stalo,“ vyzvem ju nakoniec.

„Obchodný partner môjho muža...“ začne a slová sa z nej rinú ako opreteký. „Obchodný partner môjho muža bol dobrý človek. Pán Roodveldt. David. Pracoval s Hendrikom desať rokov. Mal manželku Rose. Bola veľmi ostýchavá – trochu šušlala a hanbila sa za to –, ale vedela štrikovať tie najkrajšie veci. Mali dve dcéry. Leu, ktorá mala práve dvanásť a bola miláčikom rodiny. A staršiu dcéru. Pätnásťročnú, nezávislú, večne kdesi s kamarátkami. Mirjam.“ Pri tom poslednom mene jej preskočí hlas, tak prehltnie a až potom pokračuje.

„Roodveldtovi boli židia, ale svoju vieru nepraktizovali dôsledne, takže to spočiatku vyzeralo, že by im to mohlo pomôcť. Samozrejme, neskôr to nehralo nijakú úlohu. David povedal Hendrikovi, že budú v poriadku. Poznali nejakú ženu na vidieku, ktorá ich mala prichýliť.“

Z toho však zišlo, pretože tá žena sa nakoniec zľakla. V júli po veľkej razii, keď zatkli všetkých židov, prišiel David za Hendrikom a povedal, že bude potrebovať pomoc so zháňaním úkrytu pre rodinu.“

„A Hendrik ich priviedol sem?“ pýtam sa.

„Nie. Nechcel ma ohroziť. Odviedol ich do obchodu s nábytkom. Postavil Roodveldtovcom tajnú miestnosť za falošnou stenou v stolárskej dielni. Nevedela som o tom.“

„Vy ste to *nevedeli*?“ Nevieť si predstaviť, že by moji rodičia dokázali jeden pred druhým udržať také tajomstvo.

„Vedela som, že Hendrik trávi viac času v dielni. Myslela som si, že len pracuje dlhšie, pretože už tam nemal Davida, aby mu pomáhal. Bola som presvedčená, že Roodveldtovci odišli do toho úkrytu na vidieku. Nevedela som, že sa všetci schovávali priamo tam.“

„Kedy vám to povedal?“

„Nikdy mi to nepovedal. Minulý mesiac som bola sama doma, keď som začula búchanie na dvere. Zúfale búchanie. Už bol zákaz vychádzania. Myslela som, že si Hendrik zabudol kľúč, ale keď som otvorila, stála tam dievčinka, bledá dievčinka v modrom plášti. Tak vyrástla! Nevidela som ju dobrých pár rokov a nebola by som ju spoznala, keby sa mi sama nepredstavila. Povedala mi, že ich ukrýval môj manžel, ale teraz potrebuje nejaké bezpečné miesto. Všetci ostatní sú vraj mŕtvi.“

„Mirjam Roodveldtová.“

Pani Janssenová prikývne. „Celá sa triasla, taká bola vydesená. Vravela, že v ten večer prišli nacisti do obchodu a zamierili rovno do stolárskej dielne. Nieкто Hendrika zradil, zamestnanec alebo zákazník. Hendrik im nechcel ukázať, kde ten úkryt je. Predstieral, že nemá

potuchy, o čom hovoria. No a keď mlčal, vojaci sa mu začali vyhrážať. David to počul. A snažil sa pomôcť. Lenže oni mali pištole.“ Rýchlo sa nadýchne. „Keď tie výstrely dozneli, Hendrik bol mŕtvy. Aj David a Rose a Lea. Len Mirjam sa podarilo utiecť.“

Musel to byť absolútny chaos. Počula som o ľuďoch, ktorých uväznili, odviezli a už nikdy sa nevrátili. Ale žeby chladnokrvne zastrelili štyroch ľudí vrátane ženy a dieťaťa?

„Ako Mirjam utiekla?“ spýtam sa. „Zastrelili všetkých ostatných. Ako sa jednému dievčaťu mohlo podariť utiecť pred nacistami s pištoľami?“

„Kúpeľňa. Obchod má v prednej časti kúpeľňu. Roodveldtovci ju mohli používať, keď bola predajňa zatvorená. Mirjam sa chystala ísť spať a bola práve tam, keď prišli vojaci. Len čo začula výstrely, vybehla prednými dverami a utekala na najbližšie bezpečné miesto, ktoré jej napadlo. Môj dom. To bolo pred tromi týždňami. Ukrývala som ju do včerajšieho večera.“

„Čo sa stalo včera večer?“

Pani Janssenová siahne do vrečka na svojom svetri a vytiahne zložený útržok papiera. „Všetko som si zapísala, aby som ti vedela povedať, ako to za sebou nasledovalo.“

Prejde ukazovákcom po prvom riadku. „Bola tu včera napoludnie, pretože som za ňou šla s chlebom a výtlačkom *Het Parool*. Rada si čítala novinky z odboja, znovu a znovu, ukladala si do pamäti aj inzeráty z rubriky súkromných odkazov a správ.“

„Ste si istá, že to bolo napoludnie?“

„Počula som zvony z Westerkerku a ľudia vonku chodili na obed.“

Opäť sa pozrie na papier, aby našla miesto, kde skončila. „Bola tu o štvrt’ na päť, pretože som ju šla varovať, že sa u mňa s niečím zastaví Christoffel, môj poslíček, tak bude musieť byť potichu. Bola tu o pol šiestej, pretože som sa jej pýtala, či nechce niečo na večeru. Povedala mi, že ju bolí hlava a pôjde si ľahnúť. Hneď potom ma moja susedka pani Veenstrová požiadala, aby som k nej zašla. Jej syn Koos ešte nebol doma a ona sa oňho bála. Keď som s ňou asi hodinu sedela, Koos dorazil. Dostal defekt na bicykli. Dvadsaťpäť kilometrov ho tlačil. Šla som domov a zavolała na Mirjam, aby som sa jej spýtala, či jej je už lepšie. Neodpovedala. Predpokladala som, že zaspala. O niečo neskôr som otvorila dvere, aby som sa pozrela, či niečo nepotrebuje.“

„Bola preč?“

„Zmizla. Jej posteľ bola prázdna. Kabát bol preč. Topánky boli preč. Nebolo jej.“

„Koľko bolo hodín?“

„Okolo desiatej. Po začiatku zákazu vychádzania. Niekedy medzi pol šiestou, keď povedala, že si ide ľahnúť, a desiatou zmizla bez vysvetlenia.“

Rozprávanie sa skončilo, a tak papierik opäť poskladá a začne si ho strkať naspäť do vrečka, no vzápätí ho namiesto toho podá mne. Vedľa horákov na sporáku ležia zápalky. Jednu si vezmem, škrtnem ňou o bočnú stranu škatuľky a nechám ceruzkou poznačené sledovanie pani Janssenovej zhorieť.

„Čo to robíš?“ spýta sa.

„Čo robíte vy?! Nechávate si písané záznamy o dievčati, ktoré ste nelegálne ukrývali...“

Pošúcha si čelo. „Na to som nepomyslela. Tieto pravidlá vôbec nepoznám. Preto potrebujem tvoju pomoc, Hanneke.“

V pozadí znovu odbíja Westerkerk. Uplynula ďalšia štvrt'hodina. Predtým som čas používala ako zámienku na odchod, ale teraz už nazaj pokročil. Prekrížim si ruky cez prsia. „Hodinu ste boli u susedky. Nemohla Mirjam odísť vtedy?“

„Pani Veenstrová býva rovno cez ulicu. Sedeli sme u nej na schodoch čelom k môjmu domu. Včera nebolo veľmi chladno. Mirjam by nemohla odísť prednými dverami tak, aby som si to nevšimla.“

„Máte zadné dvere?“ Nemala by som v nej vzbudzovať zbytočné nádeje tým, že jej dávam také otázky, pokiaľ nemám v úmysle jej pomáhať. Situácia, ktorú opísala, je čudná a neuveriteľná a ja sa nemôžem zbaviť pocitu, že mi to zle vysvetľuje.

„Zadné dvere sa nedajú dobre zatvoriť – už roky je to tak. Predtým som sa kvôli tomu na Hendrika hnevala. Len tá predstava, že stolár si nenájde čas, aby opravil vlastné dvere! Nakoniec som toho mala vlni dosť a sama som tam primontovala malú závoru. Keď som si všimla, že Mirjam zmizla, skontrolovala som ju. Bola zatvorená. Nemohla odísť zozadu a zavrieť za sebou závoru, ktorá je na dverách z vnútornej strany.“

„Nejaké okno?“ Už keď to hovorím, sama počujem, ako nepravdepodobne to znie. Táto štvrt' je bohatá, na takomto mieste by si niečo také nezvyčajné ako dievča vyliezajúce von oknom niekto všimol.

„Žiadne okno. Čo nechápeš? Nemala kadiaľ odísť. Ani dôvod nemala. Toto bolo pre ňu posledné bezpečné miesto. Ale ani objaviť ju tu nemohli. Keby sem po ňu prišli Nemci, odvedli by aj mňa.“

Musí existovať nejaké racionálne vysvetlenie. Pani Janssenová sa musela len na pár minút otočiť odo dverí, keď bola u pani Veenstrovej, a nevidieť, ako to dievča odchádza. Alebo možno mala tie časy napísané nesprávne a Mirjam zmizla, keď si pani Janssenová dožičila popoludňajší spánok.

Na vysvetlení aj tak nezáleží. Nemôžem jej pomôcť bez ohľadu na to, aký je jej príbeh smutný. Je to príliš nebezpečné. Na prvom mieste je prežiť. To je moje vojnové motto. Po Basovi to pokojne môže byť aj moje životné motto. Prežiť na prvom mieste, nič viac, len prežiť. Kedysi som bývala ľahkomyselná a pozrite, kam ma to dostalo. Teraz prenášam tovar z čierneho trhu, ale len preto, lebo to živí mňa a moju rodinu. Flirtujem s nemeckými vojakmi, ale len preto, lebo sa tak chránim. Hľadanie nejakého zmiznutého dievčaťa mi nezabezpečí vôbec nič.

Za dverami do kuchyne začujem zaškrípanie vchodových dverí a hlas mladého muža, ako volá: „Haló?“ Z trochu väčšej diaľky štekot psa. Kto je tam? Gestapo? NSB? Gestapo nenávidíme a Zelenú políciu rovnako, ale Nationaal-Socialistische Beweging nenávidíme zo všetkého najviac. Sú to holandskí nacisti, ktorí zradili vlastných ľudí.

Pani Janssenová vytreští oči, ale potom ten hlas spozná. „Som v kuchyni, Christoffel!“ zavolá. „Zabudla som, že sa mal dnes vrátiť,“ zašepká mi. „Napite sa. Správajte sa normálne.“

Poslíček Christoffel má kučeravé blond vlasy, veľké modré oči a chúlolistivú pokožku človeka, ktorý sa ešte dlho neholí.

„Pani Janssenová?“ Neohrabane tam postáva s čiapkou v rukách, celý nesvoj z toho, že nás vyrušil. „Prišiel som po ten opklapbed. Vra-veli ste, že už je čas?“

„Áno, samozrejme.“ Začne vstávať, ale Christoffel na ňu mávne, aby zostala sedieť.

„Zvládnem to sám. Mám tu káričku a vonku na mňa čaká kamarát, ktorý mi pomôže.“ Kývne k oknu, kde z ulice zamáva vysoký statný chlapec.

Keď odíde po káričku a kamaráta, pani Janssenová si všimne môj znepokojený výraz a upokojí ma. „Nie tú posteľ. Nie Mirjaminu. Berie si tú z Hendrikovej kancelárie. Do tej miestnosti už skoro vôbec nechodím. Požiadala som Christoffela, aby mi našiel kupca, a tie peniaze som chcela použiť na podporu Mirjam.“

„A teraz?“

„Teraz ich použijem na to, aby som zaplatila za tvoju pomoc.“ Vrtím hlavou na protest, ale preruší ma. „Musíš ju nájsť, Hanneke. Moji starší synovia... možno ich už nikdy neuvidím. Môj najmladší zomrel, môj manžel zomrel, keď sa snažil ochrániť Mirjaminu rodinu, a jej rodina zomrela, keď sa snažila ochrániť jeho. Nemám už nikoho a ona tiež nie. Mirjam a ja si musíme byť rodinou navzájom. Nedovoľ, aby som ju stratila. Prosím!“

Pred povinnosťou odpovedať ma zachránili vŕzgajúce kolesá na Christoffelovej káre, na ktorú s kamarátom priviazali druhý opklapbed pani Janssenovej. Je ozdobnejší než ten v komore, drevo je vyhladené a nalakované a stále trochu vonia citrónovým olejom na nábytok. „Pani Janssenová? Už pôjdem,“ povie.

„Počkaj,“ zastavím ho. „Pani Janssenová, možno tú posteľ nemusíte predať hneď. Premyslite si to ešte jeden deň.“ Takto jej svojím spôsobom hovorím, že nebudem môcť jej ponuku prijať.

„Nie. Predávam ju teraz!“ rozhodne vyhlási. „Musím. Christoffel, koľko som ti dlžná za to, že si sa obťažoval prísť ju vyzdvihnúť?“

„Nič, pani Janssenová. Robím to rád.“

„Trvám na tom.“ Siahne po kabelke na stole a začne odpočítavať peniaze z malej peňaženky na drobné. „Ach bože. Myslela som, že mám...“

„To nemusíte.“ Christoffel je neústupný. Opäť je červený až za ušami a sklúčeným pohľadom ma žiada o pomoc.

„Pani Janssenová,“ potichu ju oslovím. „Christoffel má aj iné rozvozy. Prečo ho nenecháme, aby šiel?“

Prestane prehrabávať kabelku a rozpačito ju zavrie. Len čo poslíček odíde, klesne naspäť na stoličku. Vyzerá unavene a staro. „Pomôžeš mi?“ spýta sa.

Dopijem zvyšok studenej kávy. Čo si myslí, aký výsledok môže priniesť moje pátranie? Nevedela by som, ani kde začať. Aj keby sa Mirjam podarilo uniknúť, ako ďaleko by sa asi dostalo pätnásťročné dievča so žltým *Jodensterom* na odev? Nemusím si od pani Janssenovej brať peniaze na to, aby som zistila, ako Mirjam dopadne, ak už aj nedopadla: chytia ju a premiestnia do pracovného tábora v Nemecku alebo Poľsku. Takého, z ktorého sa zatiaľ ešte nikto nevrátil. Ale ako sa odtiaľto vôbec dostala?

Musí to mať racionálne vysvetlenie, presviedčam sama seba. Ľudia sa predsa nedokážu len tak rozplynúť vo vzduchu.

Vlastne je to lož. Počas okupácie sa ľudia každú chvíľu len tak rozplývajú vo vzduchu. Stovky ľudí miznú rovno zo svojich domovov. Ako môže čakať, že vypátram práve toto jedno dievča?

Tri

Ked prídem domov, mama má pery stiahnuté do nekompromisnej čiarky. „Meškáš,“ konfrontuje ma hneď vo dverách. Musela ma vyzerať oknom.

„Je dvanásť pätnásť.“

„Je dvanásť devätnásť.“

„Štyri minúty, mami!“

Bytom sa nesie vôňa vysmázaného paštrnáka a párkov, ktoré som priniesla včera. Je to tu malé: vstupná miestnosť, kuchyňa, kúpeľňa a dve maličké spálne, to všetko na druhom poschodí päťpodlažnej budovy. Útulné.

Otec si v kresle číta knihu a používa pritom držiak, ktorý si sám vyrobil, aby kniha ležala otvorená. Stránky otáča zdravou ľavou rukou, ochabnutú pravú má položenú v lone.

„Hannie,“ osloví ma mojou detskou prezývkou a ja sa k nemu nakloním a dám mu pusku.

K tomu zraneniu prišiel ešte pred mojím narodením, vo Veľkej vojne. Býval na flámskej strane Dodendraadu, elektrického plota, ktorý oddeľoval okupované Belgicko od Holandska. Moja mama bývala na holandskej strane. Chcel ten plot preskočiť, aby na ňu urobil dojem. Už sa mu to predtým raz podarilo. Keď mi tento príbeh rozprával prvý raz, tejto časti som neverila, ale potom mi ukázal jednu knihu: ľudia dokázali *Drôt smrti* prekonávať množstvom vynaliezavo idiotských spôsobov – použili vysoký rebrík alebo si vypchali oblečenie porcelánom, aby sa odizolovali od šoku. Keď sa ho vtedy pokúsil preskočiť otec, topánkou sa dotkol drôtu a zrútil sa na zem. A tak môj otec emigroval do Holandska.

Pravú polovicu tela – pravú nohu a časť tváre – má odvtedy ochrnutú, takže je celý pokrútený a rozpráva pomaly. Keď som bola malá, cítila som sa preto trápne, ale teraz si to už skoro ani neuvedomujem.

Otec si ma nežne pritiahne bližšie a zašepká mi do ucha: „Mama je rozrušená, pretože sem prišli hľadať pána Biermana. Buď k nej milá.“

Pán Bierman má obchod so zeleninou oproti nášmu bytu. Židia majú zakázané podnikať už celé mesiace, ale jeho žena je kresťanka a on previedol licenciu na jej meno. Nemajú deti, len koketného bieleho kocúra menom Sneh.

„Kto sem prišiel?“ spýtam sa. „Ten špinavec z NSB?“

Otec si položí prst na ústa a ukáže na strop. „Pssst.“ Náš horný sused je členom NSB. Jeho manželka mi kedysi zapletala vlasy a na Mikuláša mi piekla korenisté sušienky. Mama za mnou zaštrngoce podnosom s obedom, keď vykladá jedlo na malý stôl, a tak pobožkám otca na druhé líce a idem si sadnúť na svoje miesto.

„Prečo si prišla neskoro, Hannie?“ spýta sa mama.

„Aby som ťa naučila, že nemáš robiť paniku, keď prídem len o štyri minúty neskôr než zvyčajne.“

„Lenže ty nikdy nechodíš neskoro.“

Ved' odo mňa doteraz nikto nikdy nechcel, aby som pátrala po zmiznutých dievčatách, pomyslí si. Proti svojej vôli si opäť predstavím pani Janssenovú, ako smutne postáva pred prázdnu komorou.

Mama mi naloží za naberačku pastrnák. Mávame lepšie jedlo než väčšina ľudí. Keby otec s mamou niekedy išli von, zrejme by začali rozmýšľať, čomu sa vlastne venujem, keď nosím domov tol'ko jedla.

„Nič sa nestalo.“ Ústa mi zahreje paprikový párok. „Zastavil ma nemecký policajt.“ To je pravda, samozrejme. Len sa ďalej nezmienim, že sa to stalo ešte ráno, skôr než som sa dozvedela o Mirjam.

„Dúfam, že si ho neprovokovala,“ prudko vyhlási mama. Nie som v rodine jediná, koho vojna zmenila. Kedysi mama dávala v našom byte hodiny hudby a z okien sa ozýval Chopin. Teraz už na klasickú hudbu nikto nemá peniaze, ani na preklady, ktoré robieval otec.

„Hovoril po holandsky,“ poviem, aby som nejako zareagovala, ale nemusela na jej otázku odpovedať. „Hovoril plynulo.“

Otec si odfrkne. „Vykímili sme ho po poslednej vojne, aby sa mohol vrátiť a vyhľadať nás v tejto.“ Nemecko bolo po Veľkej vojne také chudobné, že hromada rodín posielala svoje deti práve do Holandska, aby zmocneli na holandskom syre a mlieku. Bez nás by umreli. Medzi tým niektorí z chlapcov vyrástli a teraz sú späť.

„Kedy sa musíš vrátiť do práce?“ spýta sa ma mama.

„Mám ešte dvadsať minút.“

Oficiálne pracujem ako recepčná v pohrebnej službe. Nie je to moje vysnívané zamestnanie, ale nemala som veľa možností. Nikto nechcel najat' mladé dievča bez skúseností, ktoré nevie ani písať na stroji. Ne-najal by ma ani pán Kreuk, ale nedala som mu na výber. Skôr než som uvidela tú ceduľu HĽADÁME VÝPOMOC uňho vo výklade, už ma vyhodili v siedmich ďalších obchodoch, a tak som odmietla odísť, kým mi nedá prácu.

Pán Kreuk je dobrý človek. Platí ma poctivo a dal mi ešte ďalšiu, tajnú prácu, ktorá vynáša podstatne viac.

V Holandsku a zrejme aj inde v Európe Nemci vydávajú mesačné prídelové lístky s kupónmi na jedlo, oblečenie, petrolej, gumu. V novinách sa dočítate, že si môžete kúpiť päťsto gramov cukru, dva litre mlieka, dva kilogramy zemiakov. Tu do hry vstupuje pán Kreuk. Využíva prídelové lístky mŕtvych ľudí, aby si nazhromaždil zásoby, a potom ich predáva za vyššiu cenu. Aspoň myslím, že to tak funguje. Nevypyťujem sa. Naisto viem len to, že pred niekoľkými mesiacmi za mnou prišiel s balíčkom kupónov a spýtal sa ma, či by som nešla na nákup.

Prvý raz mi to naozaj naháňalo strach, ale ešte viac som sa bála toho, že by som prišla o prácu. No zanedlho som v tom bola dobrá a za ďalší čas som sa dokonca začala cítiť ušľachtilo. Prídelový systém nás donútili používať nacisti, a keď ho obchádzam, vlastne obchádzam aj ich. Kvalitná šunka je síce jediná pomsta, akej som schopná voči ľuďom, ktorí zabili Basa, ale aj na takomto malom uspokojení si zakladám.

To, čo robíme, je technicky protizákonné. Dalo by sa to nazvať šmelina. Ale pán Kreuk nie je bohatý a ja už vôbec nie. Preto sa mi zdá,

že to, čo robíme, je skôr snaha preorganizovať systém, ktorý začal dávať zmysel v krajine, ktorá zmysel dávať prestala.

„Hannie.“ Mama sa zjavne už chvíľu snaží upútať moju pozornosť. „Pýtala som sa, čo si povedala tomu policajtovi.“

Ešte stále ju to drží? Keby len mala potuchy, koľko vojakov stretnem každý týždeň. „Povedala som mu, aby vypadol z našej krajiny a viac sa nevracal. Navrhla som mu, nech si užije s cibulkami tulipánov.“

Zdesene si zakryje ústa. „Hannie!“

Vzdychnem si. „To, čo robím vždy, mami. Čo najrýchlejšie som odišla.“

Mama ma už nepočúva. „Johan.“ Hlas jej prejde do šepotu a chytí otca za zdravú ruku. „Johan, vrátili sa. Počúvaj.“

Aj ja to počujem. Z ulice sa ozývajú výkriky. Hneď bežím k oknu, aby som mohla vyzrieť spoza závesu. „Hannie,“ napomenie ma matka, ale keď sa okamžite nevrátim, vzdá to. Na Biermanove dvere búchajú traja dôstojníci NSB v uniformách čiernych ako krovky chrobákov a prikazujú pánovi Biermanovi, aby vyšiel von.

Otvorí jeho žena a ruky sa jej tak trasú, že to vidieť aj z diaľky.

„Váš manžel sa mal pred týždňom dostaviť na deportáciu,“ vyhlási dôstojník, ktorý z nich vyzerá najstarší. Naša ulica je úzka a on nerozpráva najtichšie. Počujem skoro všetko, čo hovorí.

„Nie je tu,“ odvetí pani Biermanová. „Neviem, kde je. Nevidela som ho už celé dni.“

„Pani Biermanová.“

„Prisahám. Nevidela som ho. Vrátila som sa z nákupu a on bol preč. Sama som prehľadala celý dom.“

„Ustúpte!“ prikáže jej dôstojník, a keď ho neposlúchne, odstrčí ju z cesty. Mama sa prišla postaviť ku mne. Stláča mi predlaktie tak tuho, že jej nechty cítim aj cez sveter. *Prosím, nech je pán Bierman naozaj preč, pomyslí si. Prosím, nech naozaj utiekol, keď bola pani Biermanová nakupovať.*

Mama pohybuje perami, asi sa modlí, aj keď sme to už prestali robiť. Vojaci sa znovu objavia vo dverách, tentoraz vlečú medzi sebou ďalšieho muža. Je to pán Bierman, krváca z nosa, pravé obočie má natrhnuté a oko opuchnuté.

„Dobrá správa, pani Biermanová,“ povie vojak. „Nakoniec sme vášho muža našli.“

„Lotte!“ zvolá pán Bierman, keď ho vlečú k čakajúcemu nákladiaku.

„Pieter!“ skríkne ona.

„Mal by som vziať aj vás, aby ste mu robili spoločnosť,“ podotkne vojak. „Ale cítil by som sa zle, keby som mal dobrú kresťanku trestať za to, že je príliš hlúpa, aby vedela, kde má manžela.“ Stojí ku mne z väčšej časti chrbtom, preto mu nevidím do tváre, ale v jeho hlase zaznieva posmech.

„Lotte, to je v poriadku,“ zavolá pán Bierman z nákladiaka. „Čoskoro sa vrátim.“

Ona sa nerozplače. Nerobí nič, len sa pozerá a krúti hlavou zboka nabok, akoby vrela: *Nie. Nie, nevrátiš sa čoskoro.*

Auto odíde a pani Biermanová naďalej stojí vo dverách. Tým, že ju sledujem, ruším jej súkromie, ale nedokážem odvrátiť oči. Pani Biermanová mi na Mikuláša dávala darčeky. A kedykoľvek som prišla do ich obchodu, dovolila mi ochutnať jahody, i keď sme práve nijaké nekupovali.

Mama ma odtiahne za sveter od okna naspäť k stolu. „Dojedz to!“ stroho mi prikáže. „Nič nás do toho nie je. Nemôžeme nič robiť.“

Strasiem jej ruku, odhodlaná nejako sa ohradiť, pripomenúť jej Biermanovcov a ich jahody. Má však pravdu. Nič, čo by sme mohli urobiť, by nedokázalo napraviť to, čo sa práve stalo.

Dojeme skoro mlčky. Mama sa zopár ráz pokúsi o konverzáciu, ale všetky jej snahy stroskotajú. Jedlo nechutí ako jedlo. Keď už nemôžem, ospravedlňím sa, že musím ešte niečo urobiť, skôr než sa vrátim do pohrebnej služby.

„Nepriď neskoro. Je to dobrá práca,“ pripomenie mi mama. Zbožňuje moje zamestnanie. Vie, že ako jediná doma mám stabilnú výplatu. „Nechceš predsa, aby pán Kreuk začal pochybovať o tom, či urobil dobre, keď ťa prijal.“

„O tom on nepochybuje.“

Chcem sa len na minútu dostať preč od svojich rodičov, preč od práce – na minútu sa zavrieť pred zvyškom sveta. Vo svojej spálni zatiahnem rolety a otvorím spodnú zásuvku na sekretári, potom zašmátram v jej zadnej časti, až kým to nenájdem: vyblednutý denníček z mojich deviatych narodenín. Týždeň som si všetko poctivo zapisovala, opisovala kamarátky, ktoré som mala rada, a učiteľov, ktorí boli ku mne zlí. Potom som to na päť rokov nechala a znovu som začala, až keď som stretla Basa, keď som z denníka urobila knihu výstrižkov.

Tu je školská fotografia, ktorú mi dal a pritom ma len tak medzi rečou požiadal o nejakú moju. Tu je ten odkaz, ktorý mi vložil do jednej učebnice, kde napísal, že sa mi ten zelený sveter hodí k očiam. Podpísal sa ako *B* a vtedy mi prvý raz došlo, že sa mi Bas páči viac ako *Sebastian*.

Prezývka z prostrednej časti mena – dáva si to tak veľa holandských chalanov namiesto skratky zo začiatočných písmen.

Tu je útržok zo vstupenky na prvý film, ktorý sme videli spolu. Prosila som svoju kamarátku Elsbeth, aby šla s nami, keby som bola z Basa veľmi nervózna. Táto spomienka bolí dvojnásobne, pretože už nemám ani Elsbeth, tá je totiž preč zase iným spôsobom.

Tu je útržok z tej druhej vstupenky.

Tu je vreckovka, ktorou som si utrela rúž v ten večer, keď ma prvý raz pobozkal.

Tu je vreckovka, ktorou som si utierala slzy v tú noc, keď mi povedal, že keď bude mať sedemnášť, vstúpi do armády ako dobrovoľník. Tu je prameň vlasov, ktorý mi dal deň pred odchodom na svoju rozlúčkovú oslavu. Aj ja som mu niečo dala. Bol to medailón s mojou fotkou. Mohla som len hádať, čo by urobili nemecké dievčatá. Bola som vtedy hlúpa.

Rýchlo denníček zatvorím, zastrčím ho celkom dozadu do zásuvky a schovám pod oblečenie. Myslím na Basa. A bez zjavného úmyslu myslím aj na Mirjam Roodveldtovú. Som preto na seba našťavaná, veď márnim čas myšlienkami na stratené dievča z komory, o ktorom vôbec nič neviem a ktoré ma môže dostať akurát do maléru.

Až na to, že jednu vec o Mirjam viem: ten filmový časopis na polici v komore – som si skoro celkom istá, že fotografia na otvorenej strane zachytáva scénu z *Čarodejníka z krajiny Oz*, filmu o dievčati, ktoré unesie tornádo a prebudí sa v rozprávkovej krajine. Tak zúfalo som ho chcela vidieť, ale keď vypukla vojna, do Holandska sa nedostal. Takže som *Čarodejníka z krajiny Oz* nikdy nevidela, no teraz myslím na Judy

Garlandovú, ktorá spievala u Basa v obývačke, keď mi povedal, že ma miluje, a smiali sme sa a smiali a naučili sa tú pieseň naspamäť.

Bas by pristúpil na to, že pani Janssenovej pomôže. Tým som si istá, bezpochyby. Bas by povedal, že to je naša príležitosť urobiť niečo naozajstné a dôležité. Bas by to vykreslil ako nejaké dobrodružstvo. Bas by povedal: *Ty sa, samozrejme, tiež rozhodneš jej pomôcť. Dievča, ktoré milujem, by bezvýhradne súhlasilo so všetkým, čo hovorím, pretože* Bas by nemal potuchy, aká som teraz.

A čo by som mu na to povedala? Povedala by som: *Ty chceš, aby som súhlasila so všetkým, čo vravíš? Tak to si nejako veľmi veríš. Alebo by som povedala: Naši sa na mňa spoliehajú, že nás všetkým udržím nažive. Pomáhať pani Janssenovej by znamenalo ohroziť celú moju rodinu. Alebo by som povedala: Bas, teraz je všetko inak. Nerozumieš tomu.*

Dala by som aj neviem čo za to, aby som mu mohla čokoľvek povedať. Naozaj čokoľvek.

Pátrať po tom dievčati – to už nie som ja. Takáto akcia si vyžaduje citlivosť. Ja som praktická. Vyžaduje si vieru. Tú ja nemám. Svet sa zbláznil. To zmeniť nedokážem.

Tak prečo stále myslím na Mirjam Roodveldtovú?

Prečo viem, že dnes popoludní, pokiaľ sa mi nepodarí nejako si to vyhovoriť, sa k pani Janssenovej vrátim?

Štyri

Veci, ktoré sa v mojej krajine za posledné dva roky zmenili: všetko a nič.

Keď popoludní sadnem na bicykel, Biermanov predavač predáva zákazníkovi zeleninu, ani keby majiteľa obchodu práve nenaložili do nákladiaka a neodviezli preč, ani keby sa svet pani Biermanovej práve neobrátil hore nohami.

Keď sa vrátim do práce, pán Kreuk má pre mňa nejakú skutočnú robotu, takú, ktorú si odo mňa vyžaduje moje oficiálne zamestnanie. Zajtra bude pohreb a ja musím napísať oznam do novín a dohodnúť sa s kvetinárom. O pol druhej príde opäť k môjmu stolu a ukáže mi môj koncept tohto oznámenia: napísala som tam nesprávny názov kostola.

„Je ti dobre?“ Pán Kreuk je bacuľatý malý muž s okrúhlymi okuliarmi, v ktorých pripomína korytnačku. „Zvyčajne nerobievaš chyby.“ Zažmurká a zahľadí sa na svoje topánky. Poznáme sa už skoro rok, ale

stále sa správa rozpačito. Občas si myslím, že sa dal na pohrebníctvo preto, lebo je preňho jednoduchšie tráviť čas s mŕtvymi než so živými.

„Prepáčte, asi som duchom trochu niekde inde.“

Nevyzvedá. „Čo keby som sa o ten inzerát a kvety postaral sám? Mám pre teba na dnešné popoludnie zopár pochôdzok: mäsiara a potom pani de Vriesovú.“ Keď vyslovuje jej meno, akoby ho trochu striaslo, a mne je hneď jasné, prečo mi tú chybu s novinami odpustil. Je to úplatok za to, že pani de Vriesovú vybavím ja.

„Ďakujem,“ poviem a schmatnem kabát, kým si to stihne rozmyslieť. S pani de Vriesovou sa pokonám neskôr. Najprv zájdem k pani Janssenovej.

Vonku zbadám niečo nové: na budovu oproti cez ulicu niekto ešte mokrou bielou farbou napísal: *Nech žije Führer!* a ja to teraz uvidím zakaždým, keď pôjdem z práce. Urobil to majiteľ obchodu, aby dal najavo svoju podporu nacistom? Alebo to tam napísali nacisti ako propagandu? Nedá sa to s istotou zistiť.

Už od začiatku okupácie sa proti nej protestovalo – jeden organizovaný robotnícky štrajk nacisti rýchlo potlačili a v uliciach po ňom zostali mŕtvoly. Otec si myslí, že by sme mali protestovať viac. Jemu sa to ľahko hovorí, keď mu nohy bránia v tom, aby sa čohokoľvek zúčastnil. Mama si myslí, že nacisti sú netvori, ale keby zostali v Nemecku, nijako zvlášť by jej neprekážali. Chce len toľko, aby zmizli z jej krajiny. Po vojne si všetci sadnú a budú spomínať na to, ako chrabro vzdorovali nacistom, ale nikto si nespomenie, že jeho najväčším prejavom „vzdoru“ bolo, keď si dal do fazónky karafiát na počesť kráľovskej rodiny v exile. Alebo si možno sadnú a budú sa rozprávať po nemecky, pretože

Nemci zvíťazia. Nieкто by oslavoval aj to. Ľudia, ktorí v nacizmus veria alebo sa rozhodli, že je múdrejšie okupantov podporovať. Ako Elsbeth. Elsbeth, ktorá...

To je už jedno.

Cestou k pani Janssenovej sa dva razy skoro vrátim. Prvý raz keď prechádzam okolo vojaka, ktorý na ulici vypočúva dievča asi v mojom veku, a druhý raz tesne predtým, než zazvoním pri dverách. Keď ma pani Janssenová uvidí, tvár sa jej rozťahne do úsmevu takého plného úľavy, že sa skoro vrátim tretí raz, pretože ešte vždy si nie som celkom istá, čo tu vlastne robím.

„Rozhodla si sa, že mi pomôžeš...“ Otvorí dvere dokorán. „Vedela som, že to urobíš. Vedela som, že som sa rozhodla správne, keď som si povedala, že ti budem veriť. Videla som ti to na tvári. Hendrik vždy vravel...“

„Neprezradili ste to nikomu inému, však nie?“ skočím jej do reči. „Predo mnou ani po mne.“

„Nie. Ale keby si sa nevrátila, neviem, čo by som robila. Sedela som tu a premýšľala nad tým.“

„Pani Janssenová, nič nehovorte. Až vnútri.“ Chytím ju za lakeť a odvediem ju do obývacjej izby, kde si sadneme na vyblednutú pohovku s kvetinovým vzorom. „Po prvé, ešte som nepristúpila na to, že vám pomôžem,“ upozorním ju, pretože chcem, aby to bolo jasné. „Som tu, aby som sa o tom s vami porozprávala. Zvážila to. Zatiaľ budeme o Mirjam len hovoriť a ja si to *premyslím*. Nie som nijaký detektív a nič vám nesľubujem.“

Prikývne. „Rozumiem.“

„Dobre. Tak čo keby ste mi povedali viac?“

„Čokoľvek. Čo by si chcela vedieť?“

Čo by som chcela vedieť? Nemám potuchy, na čo by sa pýtala polícia. Keď zháňam na čiernom trhu konkrétne veci, väčšinou začnem s fyzickým opisom. Keď niekto potrebuje topánky, spýtam sa na veľkosť, farbu. „Pokiaľ sa vám rozhodnem pomôcť, bolo by dobré vedieť, ako Mirjam vyzerá,“ vyhlásim. „Máte nejaké jej fotografie?“

„Nemala čas nič priniesť. Len šaty, v ktorých prišla.“

„A tie vyzerali ako? Čo mala oblečené, keď zmizla?“

Pani Janssenová zatvorí oči a zamyslí sa. „Hnedú sukňu. Krémovú blúzku. A plášť. V tej nábytkárskej dielni tak fučalo, že človek musel mať na sebe plášť vlastne stále. Mala ho na tom ostatnom oblečení. Bol modrý.“

„Takýto?“ ukážem na tmavomodrý vzor na delftských šálkach v kredenci pani Janssenovej.

„Skôr ako obloha. Za slnečného dňa. S dvoma radmi strieborných gombíkov. Keď tu bola, požičala som jej aj iné veci, ale keď zmizla, chýbalo len pôvodné oblečenie.“

Ďalej sa vypytujem na akúkoľvek telesnú črtu, ktorá mi napadne, a pritom si v hlave vytváram jej podobizeň. Vlnité tmavé vlasy splývajúce na pleciah. Úzky nos. Modrosivé oči.

„Ich susedia by mohli mať nejakú fotografiu,“ spomenie si pani Janssenová. „Len čo Roodveldtovci zmizli, možno sa pokúsili z bytu zachrániť nejaké veci.“

„Viete niečo o tých susedoch?“

Pokrúti hlavou. To znamená, že nemôžem ísť za nimi a začať sa